

DIALOGUL ECUMENIC ÎN RELAȚIILE BISERICII CU SOCIETATEA ÎN VIZIUNEA TEOLOGICĂ A LUI PAUL EVDOKIMOV

Drd. Vasile-Eugen Suciu

THE ECUMENICAL DIALOGUE IN THE RELATIONS OF THE CHURCH WITH THE SOCIETY IN THE THEOLOGICAL VISION OF PAUL EVDOKIMOV

Abstract: The contemporary man must be kept in a sphere of spiritual preoccupations because the modern and the post-modern society does not offer anything but surrogates and challenges that distance him from the healthy pursuit. Moral insecurity is the effect of estrangement from faith by eliminating the possibility to mediate on the spiritual inside, by tiring the mind with material, ephemeral things. Economy, running low, brings about a state of Crisis in one's mind but the real crisis is the spiritual one, for which nobody initiates a rehabilitation programme; this precarious state of religions life cannot be transcended but by rediscovering Christian identity. This means a re-evaluation of priorities in the order of their importance.

Keywords: Dialogue, ecclesiology, Church, unity, ecumenism, mission, post-modern society.

I. Premise ale necesității dialogului constructiv al Bisericii cu lumea

Paul Evdokimov și-a adus aportul la fenomenul de „influențare” a lumii occidentale de superioritatea creștinismului ortodox, alături de alți câțiva teologi veniți din Răsărit, amintiți în acest studiu, toți având un punct comun referitor la ceea ce numim „întoarcerea la Sfinții Părinți”. În același timp, inevitabil, există în discursul lor teologic, referitor la problemele eclesiologice, o preocupare pentru „confruntarea” cu ecumenismul, deseori refuzat de unele medii din cercetarea științifică, așa cum se întâmplă și în prezent, înțeles ca acțiune specifică misionarismului creștin, cu rădăcini în evanghelizarea apostolică. Timpurile s-au schimbat, arătând rezonanța propovăduirii religiei iubirii, dar, din păcate, Biserica s-a scindat, ramificând prea mult lumea. Unitatea Bisericii a rămas problema cea mai des discutată, de aceea reevaluarea situației Ortodoxiei în spațiul ecumenismului, printre preocupările mai multor Biserici cu care avem doar un dialog fără prea mari rezultate pozitive, este o necesitate.

Necesitatea dialogului aparține ființial naturii umane¹, comunicând doar, omul poate să se cunoască mai bine, valorificând prezența celuilalt la modul cel mai intim, implicând interes și grijă, o filantropie corespunzând răspunsului pe care dintru început trebuia să-l dea la iubirea arătată de Dumnezeu- Sfânta Treime. Ecourile glasului divin, auzit în perimetrul edenic, aveau să rămână mereu în mintea primilor oameni, solicitând memoria prin imperativul ancestral la a nu uita. Ceea ce spune Dumnezeu rămâne în eternitate, revelarea Lui are o finalitate-cunoașterea, iar ajungerea la acest liman aduce libertatea și eliberarea de ceea ce este străin sfințeniei. Aspectul comuniunii rămâne cheia tuturor acțiunilor cu ținta-filiația cu Hristos, dar nu doar prin cuvânt, ci și prin acte și reciprocitate²; o legătură stabilă, concretă, expresie a nevoii de aducere față în față a tuturor celor care se consideră încă „frați”, dovedind apartenența ființială la divinitate, chiar dacă au cunoscut alte căi ale spiritualității³.

Pe tărâmul credințelor diferite, eticilor nuanțate ideologic din lumea actuală, dialogul rămâne legătura cu comunitatea⁴, chiar dacă mentalitatea de grup exprimă uneori exclusivism aflat la granița unor concepte specifice. Diversitatea poate exprima libertatea în a accepta sau nu condiția omului nou, reconvertit, adus la demnitatea harică în relație cu persoana lui Hristos. Biserica cuprinde misterul lucrării lui Dumnezeu în lume⁵, deslușit în istorie de trăitorii autentici, adevărații urmași ai legii iubirii, promotorii ai dreptății divine. În același timp, membrii ei pot ignora unitatea înscrisă în spiritualitatea creștină, alunecând spre arealul pluralismului religios⁶ care relativizează morala sănătoasă dată de principiile lui Iisus Hristos. Dar setea omului după o relație dialogală⁷ stabilește ceea ce numim interpersonalism la modul conceptual, fază a unui proces complex de interrelaționare, având legătură cu apartenența omului la Divinitate, prin umanitatea asumată în persoana lui Hristos. Această revelare supranaturală⁸ are o conotație apreciată mai

¹ P. EVDOKIMOV, *Taina iubirii*, trad. de Gabriela Moldoveanu, Ed. Sophia, București, 2016, p. 66.

² Pr. Prof. Dr. D. STĂNILOAE, „Comunitatea prin iubire”, în *Ortodoxia*, XIII, nr. 1/1963, p. 64.

³ Mitr. Prof. Dr. Ghenadios DE SASSIMA, „Mișcarea ecumenică și gândirea teologică în viața Bisericilor Ortodoxe”, trad. de Pr. Lect. Dr. Daniel Buda, în *Revista Teologică*, nr. 1/2011, p. 66: „...Faptul de a deveni împreună și frățietatea au devenit partea esențială a vieții mișcării ecumenice, adunând împreună oameni din diferite Biserici și „tradiții” în reflecție, în rugăciune și într-o comuniune de frățietate în iubirea lui Hristos”.

⁴ Pr. dr. Nicolae ACHIMESCU, *Religii în dialog*, Ed. Trinitas, Iași, 2006, p. 15.

⁵ P. EVDOKIMOV, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, trad. de Teodor Baconschi, Ed. Sophia, București, 2013, p. 187. Problema istoriei vremurilor noastre este depășită de un mod diferit de a cunoaște istoria viitoare, când ne vom bucura de prezența fățișă a Celuilalt. În acest sens, rolul Bisericii este de a anticipa și pregăti revenirea lui Hristos.

⁶ W. A. VISSER 't HOOFT, „Pluralism-Temptation or Opportunity?”, în *The Ecumenical Review*, XVIII, nr. 2, April, 1966, p. 140.

⁷ V. LOSSKY, „Théologie Dogmatique”, în *Message de l'Exarhat du Patriarcat russe en Europe Occidentale*, nr. 48/1964, p. 224.

⁸ Pr. Prof. P. REZUȘ, „Teologia contemporană a istoriei mântuirii”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XLIV, nr. 9-10/1968, p. 10.

nou în teologie ca fiind legată intrinsec de cunoașterea naturală. Ecumenismul, mișcare îndreptată spre cunoașterea unității pierdute, dar și spre trasarea liniilor unui viitor mai bun în ceea ce privește înțelegerea și respectarea dogmei hristologice⁹, baza legăturii cu umanitatea decăzută dar iubită de Creator, lucru sesizat în teologia actuală¹⁰, mai deschisă la dialog, prin pașii unei acțiuni venite din partea Bisericii, adică din interior spre exterior, vădit concepuți cu atenția spre necedare la compromis¹¹, adică implicând o cunoaștere temeinică a învățaturii pentru cei avizați, ca răspuns la emiterea unor aprecieri venite din partea laicului, a societății, în problema implicării prea puțin evidente în interrelaționarea cu lumea. Cunoașterea adevăratelor probleme ale tuturor membrilor Bisericii intră în sfera lucrării ei, de aceea pot fi sesizate motivele unei aplecări permanente în dialogul cu creștinii¹². Astfel, apreciem caracterul flexibil, mișcător al Ortodoxiei, vis-a-vis de nevoile semenului, implicație cu discernământul treaz al păstrării cadrului dogmei, așa cum au înțeles-o înaintașii¹³.

În ultima perioadă de timp se observă că dialogul ecumenic a luat amploare, că se simte nevoia unei relații între Biserici mai atent desfășurată, sistematic, cu teme viabile, ancorate în prezent. Este o acțiune începută și trebuie continuată la un înalt grad de evaluare și obiectivizare, în conformitate cu noile exigențe ale lumii. Consolidarea acestei lucrări a Bisericilor poate fi realizată doar prin păstrarea aceluiași obiective misionare ale Bisericii, care sunt manifestarea mesajului de iubire adresat de Dumnezeu creației și evoluția stării interioare a fiecărui individ aparținător acestui pluralism social și confesional în care societatea se găsește. Deși dialogul poate cunoaște etape care relevă o cunoaștere a problemelor care există în societate, acțiunea evanghelizatoare a Bisericii va avea mereu de activat în spațiul filantropiei și implicării în ceea ce numim misiunea de conducere spirituală a societății, nu doar a membrilor din interiorul granițelor eclesiale, de fapt Biserica nu are granițe, misiunea ei se întinde până la „marginile lumii”, pentru a mărturisi adevărul mântuitor.

⁹ Pr. Prof. Univ. dr. P. REZUȘ, *Teologia ortodoxă contemporană*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1989, p. 592: “Studiile ecleziologice cu privire la *trupul tainic al Bisericii* marchează o etapă nouă, caracterizată printr-o viziune unitară atotcuprinzătoare a realităților ființiale și constructive. Această nouă direcție ecleziologică în abordarea și studierea chestiunii este ortodoxă...”

¹⁰ Pr. dr. N. ACHIMESCU, *Religii în dialog*, p. 19.

¹¹ Diac. Prof. E. VASILESCU, „Religiile lumii și solidaritatea umană”, în *Ortodoxia*, XIII, nr. 3/1961, p. 467.

¹² Pr. Prof. N. ACHIMESCU, *Religii în dialog*, p. 16. Distinsul profesor notează că în această problemă sunt importante momentele întrupării Mântuitorului, cel al realizării comunității Bisericii și prezența Duhului Sfânt, efectele lor văzute ca dialog și deschidere din partea lui Dumnezeu spre om.

¹³ Pr. Prof. Univ. Dr. P. REZUȘ, *Teologia ortodoxă contemporană*, p. 600: „Ecumenismul nu înseamnă cedare, compromitere doctrinară, nici asimilare neorganică de inovații sau răstălmăciri ale Revelației divine; el nu înseamnă nici intransigență, intoleranță dogmatică”.

II. Rolul Bisericii în problemele actuale. Laicatul creștin și slujirea misionară

Rolul Bisericii în spațiul societății civile poate fi privit cu reținere atunci când nu există claritatea discursului specific, orice implicare nevizată poate dăuna relației cu lumea¹⁴. La fel se întâmplă cu încercările de apropiere, prin dialog, cu celelalte Biserici. Diferitele aspecte necunoscute îndeajuns de una din părțile implicate pot provoca compromiterea acestor încercări. Să nu uităm că sunt inadvertențe încă în problema unor texte scripturistice neînțelese sau distorsionate prin explicații diferite, sunt raportări separate la mesajul biblic, apoi problemele succesiunii harice, ale cultului, tradiției, toate fiind teme ce trebuie dezbătute cu discernământ și sinceritate, cu maturitate și dragoste. Ortodoxia consideră că păstrează nealterate dogmele și viața axată pe realitatea Învierii, cu un conținut adânc al Tradiției, la fel cum era în etapa primară a Bisericii, că dezvoltarea Bisericii este în desfășurare, în corelație și coroborare cu Duhul Sfânt, în așteptarea vieții viitoare. Pentru participarea la dialogul ecumenic, aceste chestiuni teologice trebuie dezbătute cu gândul la unitatea Bisericii și la rămânerea în duhul acelorași învățături ale Mântuitorului. Dacă istoria creștinismului, mai îndelungată pentru Ortodoxie, a cunoscut și situații mai deosebite, provocări istorice și reacții negative, este de înțeles pentru rolul apologetic al Bisericii, susținut și după încheierea perioadei sinoadelor ecumenice, dar și pentru abuzurile de putere venite din partea Apusului, prin forme diverse, uneori provocatoare prin impunerea armelor.

Din experiența sa, referitor la direcția pe care o pot lua lucrurile atunci când nu sunt păstrate principiile vechi ale creștinismului, adică tradiția sănătoasă și adevărurile valabile autentice, propovăduite de Sfinții Apostoli, Paul Evdokimov este receptiv la viața Bisericii și remarcă un mod constructiv de abordare, chiar dând soluții pentru problemele istorico-doctrinare, conducând un discurs pentru verificarea autenticității legăturii prezentului cu Părinții învățători și trăitori ai creștinismului:

„Efortul ecumenist îndreptat spre tradiție ar putea fi mult ușurat, dacă Reforma ar fi mai atentă la valoarea fundamentală a preoției rânduie prin actul dumnezeiesc ca martor care lucrează, înainte de toate, în adunarea euharistică și în regula de credință; și dacă Roma ar fi mai atentă la valoarea centrală a vieții bisericești, din marea epocă dinaintea separării, și care este autoritatea supremă a sinoadelor, comuniunea cu Trupul. Infailibilitatea papei poate deveni, în acest caz, o tradiție locală. Nu este suficient faptul că au fost

¹⁴ Georgios MANTZARIDIS, *Morala creștină*, II, trad. de Diac. Drd. Cornel Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2006, p. 110: „Cuvântul *Biserică* creează adesea repulsie omului contemporan. Acest fapt nu se datorează doar polemicii care s-a dus și se duce împotriva ei, ci și relei ei reprezentări. Se mai datorează și identificării ei cu persoane sau împrejurări legate de ea, dar care se află undeva la marginea vieții societății și nu inspiră iubire sau respect”

*descoperiți Sfinții Părinți. Din această descoperire trebuie să izvorască însăși puterea Părinților, continuarea creatoare a tradiției*¹⁵.

În același timp, ecumenismul își concentrează atenția spre misiunea la care au fost trimiși ucenicii lui Hristos, întâi prin cuvânt, neuitând de întreita valență a acestei misiuni:

*„Misionarii aveau o metodă statornică: înălțau într-un anumit loc un altar, o bisericuță, și începeau imediat viața liturgică, ceea ce pune pe localnici de-a dreptul în prezența lui Dumnezeu*¹⁶.

Apoi nu trebuie omisă activitatea care accentuează necesitatea cunoașterii nevoilor reale, concrete ale membrilor Bisericilor. Acest mod diaconal face parte din efortul universal de întrajutorare, dar în concepția creștină depășește orice graniță restrictoare, pentru că înaintea credinței se situează dragostea, toți oamenii sunt creația lui Dumnezeu și au o legătură care-i leagă firesc, pentru că sunt frați între ei. Poporul evreu întâi, apoi celelalte popoare și neamuri s-au bucurat de șansa de a primi descoperirea lui Dumnezeu și a mesajul Său, pentru a urma un destin, o cale spre Împărăția lui Dumnezeu. Niciodată Fiul lui Dumnezeu nu a considerat lumea împărțită după anumite criterii subiective, pe toți i-a privit la fel, cu aceeași dragoste¹⁷. La fel i-a îndemnat și pe ucenicii Săi, prin propovăduirea lor să răspundă nevoii oamenilor de a rămâne în unitate și dragoste. Caracterul social al acestei învățături este demn de urmat, el se realizează în virtutea dragostei și a jertfelniciei, în spiritul unui altruism la care suntem invitați să-l practicăm în cadrul Bisericii¹⁸. Astfel putem realiza patrea practică a învățurii creștine, conștientizând că adevărurile trebuie trăite¹⁹, nu doar tălmăcite. Paul Evdokimov a sesizat necesitatea cooperării tuturor membrilor Bisericii, atât în cadrul comunității, cât și în societate, având o dublă valență, responsabilă în ambele direcții, persoana umană trăiește două vieți, efemeră, dar importantă, și veșnică:

*„Persoana este o categorie spirituală. Dacă individul este o parte individualizată din întregul naturii, în sens contrar, întregul naturii este inclus în persoană. Individul este un dat natural, el este cetățean al statului și al societății; persoana este membru al Împărăției lui Dumnezeu, ea presupune depășirea naturalului spre un răspuns creator la chemarea divină*²⁰.

¹⁵ P. EVDOKIMOV, *Ortodoxia*, trad. de Dr. Irineu Ioan Popa, Arh.-Vicar, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 373.

¹⁶ P. EVDOKIMOV, *Ortodoxia*, p. 182.

¹⁷ Pr. Conf. Univ. dr. Adrian NICULCEA, „Elemente pentru o doctrină socială a Bisericii”, în *Analele Universității „Ovidius” din Constanța, Seria Teologie, Ovidius University Press, Constanța, 2005, nr. 1/2005, pp. 19-20.*

¹⁸ Ioannis ZIZIOULAS, *Comuniune și alteritate*, trad. de Pr. dr. Liviu Bârză, Ed. Sophia, București, 2013, p.

¹⁹ Pr. Vasile CITIRIGĂ, *Cunoașterea lui Dumnezeu prin rugăciune*, Ed. Asab, București, 2008, p. 126.

²⁰ P. EVDOKIMOV, *Taina iubirii*, p. 67.

în direcția împlinirii cuvântului predicat, pentru că omul simte importanța coslujirii cu și pentru semenul său, mai ales în încercări și tentații, în momentele pe care chiar el le-a trăit, mai ales în perioada de voluntariat, prin implicarea în sprijinirea refugiaților, în timpul războiului și imediat după. În problema slujirii, el merge mai departe, apreciind o coslujire a membrilor Bisericii cu clerul, în virtutea preoției universale²¹, ca o implicare în lucrarea harică²², solicitând prezență, concentrare și act responsabil permanent în direcția unității credinței mărturisitoare, în așteptarea „răspunsului bun” de la Dumnezeu. În contextul dialogului ecumenic, această problemă a comuniunii eclesiale²³ merită toată atenția, dacă se are în vedere realitatea istorică și contemporană a bazei oricărui demers pe care îl are Biserica, la nivel de relație principială, îndeplinind un mandat obligatoriu, adică cel misionar²⁴. Direcțiile stabilite în vederea unui efort colectiv al Bisericilor spre valorificarea principiilor morale ale creștinismului²⁵ sunt legate de acțiuni ce țin de „apropiere, colaborare și unire”²⁶, deziderate și condiții ale împlinirii unei stări în derulare. Această chemare străbate veacurile, prezentul necesită mai mult ca oricând o reală reconfigurare a factorilor potenți și deschiși practicii și laborioasei munci de sacrificiu pentru nevoile semenilor, acțiune îndreptățită a Bisericii. Societatea are o mare nevoie de a recunoaște rolul comuniunii și ascultării de Adevăr, trezirea ei poate fi inițiată deci în colaborare cu cei care dau un exemplu grăitor teoretic și faptic, adică clerul și credincioșii, ceea ce numim „Biserica luptătoare”, la care sunt racordați în misterul unei vieți noi toți acei credincioși hotărâți a gusta încă de acum și de aici din răsplata veșniciei. Implicarea

²¹ P. EVDOKIMOV, *Viața spirituală în cetate*, trad. de Măriuca și Adrian Alexandrescu, Ed. Nemira, București, 2010, p. 138 ș. u.

²² Părintele Michel Evdokimov accentuează și faptul că, în gândirea lui Paul Evdokimov, tundera de la slujba Tainei Botezului reprezintă un act de consacrare, aducând pe creștin în capacitatea de a sluji lui Dumnezeu, acest lucru rămânând o grijă permanentă, misionară a vieții harice desfășurate între oameni (în articolul *L'engagement social d'un contemplatif*, din *Contacts*, LXIII, nr. 235-236/ 2011, p. 322).

²³ O. CLÉMENT, „L'Écclésiologie orthodoxe comme ecclésiologie de communion”, în *Contacts*, XX, nr. 61/ 1968, p. 10.

²⁴ Pr. Conf. dr. N. MOȘOIU, „Elemente de eclesiologie comparată, o referire specială la documente confesionale și ecumenice”, în „Revelație, dogmă și spiritualitate în perspectiva misiunii Bisericii” (AI III-lea Colocviu Național de Teologie Dogmatică Ortodoxă, Cluj-Napoca, 10-16 mai, 2010), Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, p. 244 ș. u.

²⁵ În acest sens, puterea și sprijinul Bisericii trebuie canalizate spre societatea aflată în așteptarea ei, după cum reiese din articolul lui Jacobus Schoneveld intitulat „Towards a Christian Europe?”, din *New Theology Review*, vol. X, nr. 2/ 1997, pp. 73-81: „Rolul Bisericii în Europa este acela de a re-evangeliza, nu doar a se adresa prin educație religioasă și cateheze către societatea secularizată, ci cu o abordare a valorilor fundamentale ale societății ca întreg. (...) Motivul autonomiei trebuie expus ca un fals motiv, adevăratul motiv este bazat pe teama de Dumnezeu și pe o valoare etică fundamentală care provine din morala și credința creștină. (...) Biserica trebuie să-și asume rolul de conducător spiritual al societății.” (p. 75)

²⁶ Prof. dr. Nicolae CHIȚESCU, „Mișcarea Ecumenică”, în *Orthodoxia*, XIV, nr. 1-2/ 1962, p. 4.

responsabilă reliefează cât de mult conștientizăm importanța unei realități-mântuitoarea acțiune sacrificială de pe Golgota-actul suprem de dovedire a dragostei nemărginite față de creație, dar și raportarea noastră la semenii, la toți, pentru că suntem dispuși, prin exemplul jertfei lui Hristos, a lucra la mântuirea noastră, cu mijloacele virtuozității, cu o filantropie bazată pe dragoste și milă sincere. Sunt criteriile ale comportamentului corect creștin derulat în nădejdea clipei răsplății divine. Biserica ne cuprinde astfel inițiați, deprinși a valorifica harul în lumea aparținând lui Dumnezeu, tainic, dar ne descoperă rostul existenței, de la moarte, de la viața de aici, la viața veșnică, ducându-și existența cosmică la un alt nivel, trecând de la chip la asemănare, la starea de îndumnezeire.

Toată această muncă pentru rămânerea în comuniune și apropierea de adevăr a oamenilor pare un gest legat de finalitatea prezentată în mesajul evanghelic, mai ales în Apocalipsă. Dar nu trebuie să considerăm orice gest de împăcare sau soluționare a unui conflict ca fiind ultimul lucru înainte de judecata lumii; nu calculăm și nici nu forțăm sau grăbim venirea lui Iisus Hristos. Timpul vieții de aici are mersul și rolul ei, cu etape mai bune ori mai puțin fericite, este timpul alocat mântuirii, este perioada de acțiune a tuturor forțelor umane pentru a înțelege mesajul lui Dumnezeu, pentru că nu toți înțelegem că trăim în lumea lui Dumnezeu. Iar Dumnezeu ne vrea prezenți la tot ceea ce este folositor și ziditor la mântuirea noastră. Paul Evdokimov a prins două mari conflagrații în timpul vieții, implicându-se în a ajuta pe semenii aflați la limita disperării. Doar povestirea unor astfel de atrocități nu este suficientă pentru a trage o concluzie corectă asupra a ceea ce poate face un război din noi. Trăirile, speranțele, emoțiile sunt depășite, dar nu înțelese complet. O mențiune legată de provocarea lumii în relația ei cu orice Biserică care are rolul de a aduna și ajuta, o dă Evdokimov în finalul unei cărți, în contextul ecumenismului practic, realist:

„Biserica vremurilor de pe urmă va oferi celui căruia îi e foame nu pietrele ideologice ale sistemelor; nici pietrele teologice ale manualelor de școală, ci pâinea îngerilor și, după cuvintele lui Origen, inima fratelui uman ca hrană pură. Trimisă în lume, Biserica sacerdotală și profetică inaugurează dialogul cu toți oamenii, dialog care, după expresia Sfântului Grigorie de Nazianz, se împlinește în lumina metastasei existenței și a cutremurului eshatologic ultim”²⁷.

Dealtfel, problema lucrării în lume a Bisericii în general se așteaptă a fi diferită de ceea ce era odinioară ea, în sensul că receptivitatea clerului față de orice situație istorică critică, social-morală, nu a soluționat criza prin care trece omul și o societate la un moment dat, așteptându-se la un sprijin real, or una din caracteristicile Bisericii, conservatorismul, a lăsat loc, uneori pe bună dreptate, ideii că ea nu ar fi în timp cu vremurile, cu actualitatea. Desigur că

²⁷ P. EVDOKIMOV, *Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă*, trad. de Pr. Dr. Vasile Răducă, Ed. Anastasia, București, 1995, p. 129.

nuanțările sunt subiective, datorită slujitorilor a fost și este aceea de a rămâne fideli preceptelor scripturistice dar și canonice, dovedind ascultatea de ierarhia superioară, o cadrare firească și necesară în cadrul eclesial; ceea ce se cere din partea societății rămâne totuși grija centrală, de aceea cumva trebuie bine socotit momentul și modalitatea de aplecare și de ieșire a Bisericii, prin cler și laicat totodată, înspre întâlnirea cu mersul lumii. Iată ce sintetizează Evdokimov, după terminarea lucrărilor celui de al doilea Conciliu de la Vatican, în legătură cu implicarea Bisericii în lume, cu abordarea misiunii specifice apostolice:

*„Domnul a pus Biserica în lume, dându-i misiunea apostolică de mărturisire și de evanghelizare. Aceasta însă nu e decât începutul misiunii sale, a cărei amploare cere inversarea termenilor; întrevăderea rezultatului, trasând viziunea lumii în Biserică, fapt care permite evaluarea exactă, maximală deci, a creației umane și a culturii. Acest fel de a cugeta se impune teologilor ca să izvodească o adevărată teologie a lumii”*²⁸.

Impactul Bisericii cu lumea, în cursul istoriei atrage atenția în special cu diferența celor două lumi, răsăriteană și apuseană, împovărate de criza priorităților doctrinare și de implicarea celor două entități în „dovedirea” unei întâietăți manifestate de multe ori acerb, brutal, lucru neignorat de lume; situația Ortodoxiei este diferită de Apusul fracționat prin aportul unor ambiții imperialiste, ea nefiind preocupată decât de păstrarea cu sfințenie a credinței, dovedind o spiritualitate apostolică neîntreruptă prin grija pentru responsabilizarea misionară și aprofundarea adevărilor, adică având o atitudine unitară, nependulând înspre alte interese străine credinței²⁹.

Responsabilizarea maselor pentru a deveni sensibile, atente la ceea ce rămâne prezentul, viitorul și destinul lumii, trece prin activitatea comunională „simfonică” a Bisericii cu membrii ei, Biserica și lumea constituie o unitate consacrată, nu un dualism, ci legătură „pan-umană” nedivizibilă:

*„Biserica, adresându-se societății, nu vorbește unui corp străin și despărțit de ea. Textele conciliului Vatican II se adresează fără deosebire credincioșilor și tuturor oamenilor. Cuvântul Bisericii poartă în sine această sare și această plămădă, care, singure, vor hotărî până la urmă rostul ei, în sânul civilizațiilor de azi. Căci ea nu atinge numai indivizii, ci și națiunile și popoarele, ca să genereze alegerile responsabile și să îndrepte atenția, de exemplu, asupra problemelor împărțirii pământului, ale lumii a treia sau ale automatizării”*³⁰.

La rândul lor, membrii Bisericii, având o atitudine contrastantă prin tot ceea ce reprezintă morală creștină, dar și etică socială, până la nivelul firesc

²⁸ P. EVDOKIMOV, *Arta icoanei*, trad. de Grigore Moga, Petru Moga, Ed. Meridiane, București, 1993, p. 49.

²⁹ Pr. Prof. Dr. I. BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, Ed Andreiana, Sibiu, 2009, p. 49.

³⁰ P. EVDOKIMOV, *Arta icoanei*, p. 51.

al relațiilor interumane, nu fac decât să se îndepărteze de rostul lor în orice societate, întorcându-se la epoca veche, de dinainte de Întruparea Mântuitorului. Iată de ce este necesară corelarea trăirii cu mesajul Scripturii, a ceea ce reprezintă viața dorită de Hristos pentru noi și punerea în practică a sfaturilor dumnezeiești; o mulțime pasivă nu se poate regăsi în echilibrul unei comunități eclesiale autentice³¹.

III. Mesajului eclesial în fața problemelor actuale care pot scinda societatea

Societatea prezentului ne include, de aceea a ne deosebi de valul secularizant al lumii este maniera creștină de protejare a sufletului. Ineficiența criteriului economic a adus în ultima perioadă, în multe societăți, ideea de „camuflaj”, pentru a supraviețui, lucru repetabil în istorie. A recunoaște apartenența la creștinism, într-o Europă amestecată multicultural, plurireligios și extratehnicizată se dovedește a fi un risc, mai ales pentru cei veniți provizoriu, în căutarea unui confort material, sau chiar aflați la limita supraviețuirii în țara de proveniență. Găsirea unui grup de conaționali este importantă, de cele mai multe ori. Biserica îi poate aduna, ajuta pe ambele planuri, material și spiritual. Deschiderea către un Dumnezeu prezent pentru fiecare suflet, atent la orice suferință ține de propovăduirea Bisericii, de găsirea limbajului adecvat, potrivit tuturor și fiecăruia în parte, pentru a pregăti întâlnirea cu Hristos, cu Învierea, prin pregustarea Trupului și Sângelui Domnului. Evdokimov observă ciclicitatea în istoria creștinismului, de aceea și astăzi, ca și în cazul creștinilor din primul veac, are loc întâlnirea culturilor, a trăirilor religioase, prin primirea noii învățături, un context la fel de expus în fața unui sistem decadent, prin influența imperialismului latin, îmbrăcată într-o altă haină:

*„Cuvântul lui Dumnezeu nu se adresează niciodată indivizilor izolați, ci poporului ales, unei realități colegiale; comunitatea iudeo-creștină se deschide păgânilor și formează o rasă nouă: tertius genius, o depășire spirituală a limitelor biologice pe care le implică conceptul de rasă. Astfel, creștinătatea este euharistică...”*³².

Dezideratul unirii tuturor creștinilor a fost întotdeauna privit ca utopic. Au trecut două milenii peste Biserica lui Hristos, au avut loc multe schimbări în lume, suferințe generate de interzicerea manifestărilor creștine prin prigoane, sentimentul de bucurie venit prin Edictul lui Constantin cel Mare, stabilirea dogmelor și a prescripțiilor canonice aduse de sinoadele ecumenice, luptele pentru întâietate, ca mai apoi să se pregătească ceea ce era evident, prin tulburările politico-religios-culturale, adică ruperea de Răsărit a Romei. Putem spune, ca și autorul „Teologiei bizantine”, că vina pentru separarea din secolul

³¹ P. EVDOKIMOV, *Vârstele vieții spirituale*, p. 202.

³² P. EVDOKIMOV, *Ortodoxia*, p. 157.

al XI-lea cade deopotrivă asupra ambelor tabere, apuseană și răsăriteană³³. Astăzi cele două Biserici cu nume consacrate, ortodoxă și romano-catolică, se străduiesc să dialogheze și să apere fiecare ceea ce consideră autentic în manifestarea creștinismului, uneori în mod rezervat. Aceasta, deoarece există motive care, bazate pe trecutul istoric, aduc argumentele continuității, păstrătoare ale tezaurului de credință nealterată, învățătura apostolică, unitatea cultului, attribute ale Bisericii primare. Rolul dogmelor nu ține de ceva exterior comunității, ea este cea care receptează și se identifică cu învățătura Bisericii, aducând mai aproape evul primar al creștinismului³⁴.

Biserica consideră demersul ecumenismului la modul cel mai serios³⁵, arătând că rostul lui este îmbogățirea și împlinirea misionară, atât pentru membrii ei, cât și pentru ceilalți³⁶ dar pe același fond al studierii și practicării credinței Apostolice și a Părinților, luând atitudine ori de câte ori există riscul unei îndepărtări de ceea ce au propovăduit ei, considerând că „dezdrădăcinarea” lumii creștine a început deja prin fracționarea membrilor ei. Tematica dialogului ecumenic este diversă, dar în ceea ce ne privește, trebuie să ținem cont de influențele veacului care pot schimba atitudinea față de relația cu Dumnezeu, cu Biserica, cu actele liturgice. Într-adevăr asistăm la o „negare a cultului”³⁷, aceasta însemnând pierderea legăturii omului cu ceea ce este ființial lui, deformitatea, apoi anularea liberă a relației cu ritualul care îi oferă hrana duhovnicească; lipsa seriozității în cadrul cultului, evitarea slujbelor, desconsiderarea lor, arată că omul nu înțelege, dar nici nu își găsește timp pentru suflet. De aici apar o serie de pseudo-influențe, de superstiții retrograde suprapuse cunoștințelor minime religioase ale „omului alergător” într-o direcție necunoscută. Ambiguitatea din relația cu participarea la „sfințirea timpului” a creștinului zilelor noastre diminuează și aspectul de jertfă la care suntem dispuși dar și pe cel al realității simbolurilor, care nu mai reprezintă exprimarea realității, nici nu o comunică, lipsind cunoașterea. Este o tragedie a tuturor membrilor Bisericii atunci când pasivitatea și necunoașterea adevărurilor din Biserică sunt mai mari decât trăirea autentică. Dezbinarea unității din Biserică, prin lipsa mărturisirii adevărate, duce și la izolarea din cadrul societății a creștinilor, apărând ei înșiși un segment decadent, ancestral pentru ceilalți.

³³ J. MEYENDORFF, *L'Église orthodoxe*, Editions du Seuil, 1995, p. 183.

³⁴ P. EVDOKIMOV, *Ortodoxia*, p. 174.

³⁵ P. EVDOKIMOV, „Comments on Decree on Ecumenism”, în *The Ecumenical Review*, vol. XVII, nr. 2/ 1965, p. 99.

³⁶ Stefanie HUGH-DONOVAN, „Ecclesial Thought and Life Trajectories”, în *One in Christ*, vol. 45, nr. 2/ 2011, p. 311: „Omul modern are nevoie de odihnă, de perioade de calm și liniște, mai mult decât de posturi severe...”, referire directă la comportamentul creștinilor în lumea civilizată care își ia ultimele puteri, fizic și psihic, omul-cifră din situația statistică a tehnologismului actual, opus meditatorului, contemplativului, rugătorului.

³⁷ Pr. Prof. A. SCHEMANN, *Pentru viața lumii*, trad. de Pr. Prof. Dr., Aurel Jivi, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 144.

Pietismul, habotnicismul unor creștini desconsideră tradiționalismul ritualului dar și al eticii și moralei emise de legile civile.

Problemele societății concentrează lipsa regăsirii rostului omului în societatea mereu în schimbare. Biserica are mijloacele necesare de a sprijini societatea, prin misiunea ei. Învățarea principiilor morale în spirit pacifist, întrajutorarea și iubirea necondiționată aduc un spor de civilizație în lume, dar mai ales conștientizează o prezență permanentă a Sfintei Treimi în lume³⁸. De aceea ecumenismul poate fi promovat ca mijloc și oportunitate de abordare a apropierii între oameni, dar și de cunoaștere și recunoaștere a lucrurilor care la Dumnezeu nu se schimbă, dragostea reprezentând fundamentul oricărei acțiuni libere.

Biserica are „Cuvântul vieții veșnice”, de aceea el trebuie ascultat ca atare. Este singura învățătură care vorbește despre înviere, adică depășind limita biologicului și a raționamentului cu care suntem obișnuiți. Toate celelalte învățături aparținând domeniilor și disciplinelor din școlile de stat sau particulare îl pregătesc oarecum pe tânăr pentru timpul petrecut aici, neamintindu-se nimic de trăirea creștină sau de lumea de dincolo.

Dialogul ecumenic implică și viața socială, nu doar pe cea religioasă, lucru firesc care ține de specificitatea misionară a Bisericii, ceea ce înseamnă că fiecare persoană umană este un martor al istoriei în care există Trupul lui Hristos, dar nu fiecare aparține Bisericii, până nu trece pragul inițierii. Prin intrarea în Biserică devenim „pe de-a-ntregul în slujba lui Dumnezeu”, regăsind în noi starea originară a vieții duhovnicești, a copilăriei credinței și a bucuriei adevărate:

„A venit timpul de a desacraliza tot ceea ce este împietrit, imobilizat în circuitul închis al ghetto-ului bisericesc, așa după cum trebuie să desacralizăm, de urgență, materialismul marxist, care nu este suficient de raționalist și nici, logic vorbind, materialist. Ateismul îi ajută pe creștini să purifice ideea de Dumnezeu; dar și credința creștină poate contribui la purificarea ateismului de orice urmă de metafizică nelegitimă și la demistificarea lui, în scopul de a stabili un adevărat dialog între parteneri dine definiți”³⁹.

Învățătura Bisericii se lovește deseori de manifestarea negativă a unor păreri anticreștine, ateismul reprezentând aproape o modă pentru omul „civilizat”, preocupat de situația lui materială, stors de fapt de economic, în detrimentul spiritualului, fapt care îi desconsideră libertatea. Cauzele negării prezenței în lume sau existenței lui Dumnezeu sunt multiple, ele sunt provocate și menținute prin necunoaștere, pasivitate și fuga de asumarea unui mod de viață religioasă. Evdokimov ține să amintească faptul că, la Vatican II, episcopii au considerat că problema ateismului este foarte gravă, originile acestui curent

³⁸ P. EVDOKIMOV, *Iubirea ne bună a lui Dumnezeu*, p. 156.

³⁹ P. EVDOKIMOV, *Iubirea ne bună a lui Dumnezeu*, p. 127.

au legătură cu „teologia cerebrală ineficace”⁴⁰. Dar Dumnezeu nu ne tratează după apartenența la o Biserică sau alta, mai mult decât după credința vie pe care o avem; suntem cuprinși în jertfa Lui, dar avem de luptat pentru curățirea sufletească, cu ajutorul Duhului Sfânt, iar El „suflă unde voiește” și putem să-L primim spre folos imediat după Botez. Iată de ce apartenența la Biserică este importantă, aducându-ne la izvorul vieții reale, ne sprijină în demersul transfigurator al vieții în acord cu voia divină.. Sfânta Liturghie, la care suntem chemați, Îl face pe Hristos mai clar în ochii noștri, pentru a fi părtași iconomiei. De aceea cultul nu trebuie minimalizat, trunchiat sau evaluat după durată, cum din păcate a rămas în Apus, simplificarea lui a adus răcirea cuvântului, excluderea epiclezei și împușinarea dragostei din relațiile umane, și, mai trist, din legăturile frățești ale aceluiași grup.

Dezechilibrul produs de umanitate, prin morala ei, pentru cele două lumi, cea spirituală și cea materială, reprezintă o grijă a mesajului Bisericii, care trebuie să îndemne spre suflet în mod prioritar, dar ambele realități sunt totuși lăsate de Dumnezeu. Ele devin oponente în măsura în care dovedesc urmărirea unor direcții greșite. Biserica pomenește și se roagă pentru îndreptarea lumii, pentru buna cărmuire și vremuri cu pace, acestea fiind în legătură cu mentalitatea, hotărârea și acțiunea conducătorilor:

„Preocuparea pedagogică a hristificării vieții naționale, pătrunderea luminii lui Hristos în toate domeniile, inerentă credinței creștine, decurge organic din antropologia sa. Ca niciodată până acum, moștenirea sfântă a misiunii apostolice apasă cu toată greutatea ei asupra actualității istorice de astăzi”⁴¹.

În tot acest demers, Biserica recurge la acțiunile specifice, bazându-se pe oamenii fideli, pe statornicia și jertfelnicia credincioșilor ei, pe cei dispuși a se obliga în acțiunea Bisericii în lume. Slăbirea morală a societății nu este rezultatul doar al neimplicării membrilor ei în lucrarea Bisericii, ci și ignorarea legilor reglementative pentru o viață normală, pe care le găsim învechite. Să nu uităm că modelele sunt tot mai greu de întâlnit, chiar și din lumea monahală, dar întotdeauna modelul rămâne Iisus Hristos, Cel Care S-a coborât la oameni, făcându-se om, Dumnezeu fiind, reușind transformarea firii căzute spre a o ridica la starea desăvârșirii. Iată că unii au reușit, calendarul cuprinzând aceste modele de „smerenie-ascultare”:

„Sfinții, eroii și geniile istoriei culminează, la limită, în singura și unica și unica realitate. Arta adevărată, icoana, Liturghia, adevărata creație, sub oricare dintre formele ei, reprezintă Raiul pe pământ; dimpotrivă, orice cult al perversiunii este deja iadul; este privilegiul vremurilor apocaliptice să

⁴⁰ P. EVDOKIMOV, *Cunoașterea lui Dumnezeu în Tradiția răsăriteană*, trad. de Pr. Lect. Univ. Dr. Vasile Răducă, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, p. 160.

⁴¹ P. EVDOKIMOV, *Femeia și mântuirea lumii*, trad. de Gabriela Moldoveanu, Ed. Sophia, București, 2015, p. 147.

scoată la lumină tot ce este ascuns. În acest caz, dacă răul este o mărime constantă, un infinit vicios, Împărăția e creșterea constantă, infinitul actual”⁴².

Dacă dialogul necesită un mod de a împărtăși din dragostea omului pentru om, varianta relațională dialogală religioasă trebuie, de asemenea, să implice aceeași dragoste care ne arată fapte creatoare, libere și mereu dornice a reacționa firesc înspre realizarea binelui. Mai mult, acest proces de colaborare dintre oameni nu este un proces temporal, limitat, el a început odată cu omul, face parte din viață; oamenii din lume sunt oamenii din Biserică, această lucrare de întâlnire cu lumea face parte din rostul ei de a împlini voia lui Dumnezeu spre unitate și înțelegere deplină, la modul de conștientizare a ideii de a rămâne în proximitatea prezenței lui Dumnezeu spre „asemănarea” pe care trebuie să o atingem în această viață.

IV. Concluzii

Simultaneitatea unor acțiuni, nu doar la nivelul dialogal, cu grupuri diferite, din interior sau din exterior, adică o relație interreligioasă, ar putea aduce o mai bună convingere de importanța unității eclesiale, în întreita direcție, doctrinară, liturgică și morală, plan proiectat în viața comunității pentru a avea efecte practice pe termen cât mai lung⁴³.

Păstrarea unității în cele două dimensiuni de colaborare și slujire pe care le are Biserica cu Dumnezeu și cu lumea, dar și unitatea dintre acestea, aparțin lucrării Duhului, sunt efecte datorate slujirii și conlucrării cu Duhul. Este un fapt firesc ca Biserica să nu se identifice cu lumea, pentru că Hristos nu este din lume, ci să aibă o relație cu lumea în virtutea împlinirii scopului ei, înnoind-o prin Duhul Sfânt, aducând-o spre Dumnezeu⁴⁴.

⁴² P. EVDOKIMOV, *Femeia și mântuirea lumii*, p. 150.

⁴³ Peter DRILLING, „Ecumenical and Interreligious Relations: What Can They Offer Each Other?”, în *New Theology Review*, vol. XIV, nr. 1/2001, p. 58.

⁴⁴ N. A. NISSIOTIS, „Réflexion sur le sens de la solidarité de l'Église avec le monde”, în *Contacts*, XIX, nr1/1967, p. 41.